

GÜNÜMÜZ KÜTÜPHANECİLİĞİNDE YENİ GELİŞMELER (*)

Dr. Abdullah DEMİRTAŞ

ABSTRACT

The ten basic points of view including new developments in Library architecture, equipments and tools, computer technology, cultural and educational services of the libraries are abstracted from the literature and generalized to the observations. The article, developments gradually are happening and/or may happen everywhere before the century is over.

Günümüz Kütüphaneciliğindeki yeni gelişmeleri, kütüphaneciliğin sosyo-ekonomik, felsefi ve psikolojik temel ve kaynakları ile günümüzün hızlı bilimsel ve teknolojik gelişmelerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Ancak, bugünkü gelişmelerin zaman ve mekân içindeki değişimlerini bir tarafa bırakıp, hergün karşılaşıp gözlediğimiz münferit olay ve olguların arkasındaki önemli genellemeleri bulmak, anlamak ve bunların ışığında bugüne ve geleceğe, özellikle yaklaşmakta olduğumuz 21. yüzyılın bilgi toplumuna kütüphaneciliğimizi geliştirici bu yeni tedbirlerle girmemiz mümkün olacaktır..

Dünyada ve bizde, kütüphanecilik alanındaki gelişmeler birden çok ve değişik türde olmasına rağmen aşağıdaki on alanla gözlenen kütüphanecilik plânlama ve uygulamalarındaki önemli gelişme ve yönelimler şunlardır :

1. **Eğitimin Kalitesi ile Kütüphane Hizmetlerinin Yakın İlişkisi** vardır. Bugünkü modern eğitim, konuların ezberlenmesi yerine, öğrencilerin kendilerini araştırmaya ve incelemeye, yorum yapıp karar vermeye, bol delil toplamaya, mevcut bilgilerin ışığında geçerli genellemeler yapmaya sevk etmekte; kitap ve kütüphanelerden yararlanarak öğrenmelerini öngörmektedir. Nitekim, gözlemlerimiz de bunu doğrulamakta, kütüphane okuyucularının çoğunu her seviyeden öğrenciler teşkil etmektedir. Bugün

(*) XXII. Kütüphane Haftası dolayısıyla 3 Nisan 1986 tarihinde Millî Kütüphanede verilen bir konferans.

kütüphanesiz okul düşünülemez gibi öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarına sırtınıçeviren bir kütüphane de tasavvur etmek mümkün değildir.

2. Bu yönü ile **kütüphaneler de okullar gibi, buldukları çevrenin birer, eğitim kültür ve araştırma merkezi haline gelmektedir.** Bugünkü kütüphaneler sadece, kitap, dergi ve gazete okunan, ders çalışılan birer yer değil, aynı zamanda, çevre halkının, kurum ve kuruluşların sıklıkla uğrayıp sergiler düzenlediği, konferans ve konserlerin verildiği, filmlerin seyredildiği ve çeşitli toplantıların yapıldığı önemli birer öğrenme ve sosyal faaliyetler merkezidir. Herhangi bir konuda aranılan kaynak burada bulunabileceği gibi önemli millî günlerin kutlanması, kültürel programların uygulanması ve hatta boş zamanların en iyi bir şekilde değerlendirilmesi ancak çevresine hizmet edecek şekilde teşkilatlanmış bir kütüphane sayesinde mümkün olmaktadır.

3. Diğer önemli bir gelişme de, kütüphanelerin hizmetlerini yerine getirebilmesi için **Kütüphane Bina Mimarisi ve Donanım Teknolojisinde görülen değişimlerdir.** Kütüphane binaları küçük bir alana sıkıştırılmış, sadece kitapların konulduğu bir depo olma yerine, tek veya çift katlı olarak geniş alanlar üzerine inşa edilmektedir. Bugün, yönetim teknik ve okuyucu hizmetlerinin en iyi şekilde verildiği, açık raf sisteminin uygulanarak her türlü araç ve gereçlerle okuyucuların kolaylıkla kaynaklara ulaşabildiği kütüphanelerin yapım ve donatımına daha kolay önem verilmektedir. Ulaşım ve haberleşme teknolojisindeki gelişmelerle bilgi birikimindeki hız, kütüphane yapım ve mimarisi ile donanım ile ilgili modern araç ve gereçleri de bu tür yeniliklere gitmeyi zorunlu kılmaktadır.

4. Bütün bu gelişmelerin arkasındaki ana fikir ise, **Okuyucu ve Araştırmacıların Rahatlıkla Kütüphanelerin Arzettiği Hizmetlerden En İyi Bir Şekilde Faydalanmasını Sağlamaktır.** «Müşteri Velimetimizdir» ilkesinden hareketle, okuyuculara güçlük çıkarmadan, ve hiçbir eseri, bilgi kaynağını okuyuculardan saklamadan kullandırma yönelimleri artmakta, danışma ve rehberlik yoluyla eldeki bütün kaynaklara erişimde her türlü kolaylık gösterilmektedir. Hangi bilgi kaynaklarının nerede olduklarını bilmek, çok uzaklarda bile olsa bunları temin edip okuyuculara sunmak birer hizmet borcu olmuştur. Hatta, daha ileri gidilerek kütüphaneleri okuyucuların işyerlerine, okullara ve evlere götürmek, ihtiyaç duyulan konularda bibliyografyalar hazırlamak, kütüphane-halk ilişkilerine önem vererek her yaş, seviye ve meslekteki vatandaşları kütüphanelerin zengin kaynaklarından faydalandırmak kaçınılmaz bir hal almıştır.

5. Bu noktada durup, kütüphanecilik alanındaki bu yeni gelişmelerin arkasında yatan ana sebep ve gayelerin ne olduklarını kendi kendimize sormamız gerekecektir. Böyle bir sebep arayışta, hemen herkesin kabul

ettiği temel sayılıtının, «**Kütüphanelerin Sosyal Ekonomik ve Kültürel Kalkınma ve Özellikle Demokrasinin Gelişmesinde Bilgi ve Enformasyona Duyulan İhtiyacın Anlaşılması**»dır. Özellikle, demokrasi ve hürriyetin hakim olduğu rejimlerde vatandaşların önemli kararlara katılmaları, kültürel yönden aydınlanmış ve iyi eğitim görmüş, verecekleri kararları doğru bilgi ve enformasyona dayandırmaları için kütüphanelerden faydalanmaları gerekmektedir. Bilim, teknik ve sanat alanlarındaki gelişmeleri takip edebilme, en önemlisi, ülkenin ihtiyaç duyduğu çağdaş bilgi ve teknolojiyi transfer edip kullanabilme yönünden de kütüphanelerin rolü büyüktür. Üstelik, ekonomik, sosyal ve sanayi yönlerinden kalkınmaya paralel olarak kültürel kalkınmaya önem verilmez ve kültür çeşmelerinin muslukları sonuna kadar açılmazsa diğer alanlardaki kalkınmanın hazmedilmesi mümkün değildir. Bu yönü ile, çağımızda bilgi ve enformasyon birer ekonomik meta olarak görülmekte, üretilmekte, pazarlanmakta ve zorunlu olarak kullanılmaktadır.

6. Bu sebeple, kütüphanelerin değeri gittikçe artmakta ve yaygınlaşmakta, **sayı, tür ve kalitelerinin de gün geçtikçe gelişmekte** olduğu gözlenmektedir. Tarihi bir seyir içinde kurulup gelişen devlet, halk çocuk ve dinî kütüphanelerin yanısıra çeşitli kurum ve kuruluşların çeşitli maksatlarına uygun özel kütüphanelerle okul kütüphanelerinin sayıları gün geçtikçe artmakta buna göre de kütüphane tipleri ve bunların yönetim ve hizmet alanları ile finansman yapılarında da yeni değişimler gözlenmektedir. İş bölümü ve nüfusun gittikçe arttığı bir dünyada kütüphane fonksiyon ve türlerindeki bu tür değişimler normal karşılanmakta, kütüphanecilik anlayışına yeni boyutlar getirmektedir.

7. Kütüphanelerin tür ve sayı artışları ile verilen görevleri doğru olarak yapabilmeleri için **Kütüphanelerin türlü hizmetlerinde Milli ve Milletlerarası Standardizasyona Gidilmesindeki Önemli Değişmelere** de eğilmek lazımdır. Bilginin üretimi, akımı ve kontrolü ancak belli konvensiyonal ölçü ve standartların kabulüne bağlıdır. Bu standartlar olmadan haberleşme (iletişim) alanında işbirliği ve hızlı verimlilik elde edilemez. Bu sebeple hemen hemen bütün dünyada kütüphaneler arasında ve milletlerarası seviyede standart kataloglama, standart yayın kod ve numaraları, verimli bibliyografya, arşivleme, indeksleme kısaltma ve yayın kuralları geliştirme bunların kabul ve yayımlanması cihetine gidilmektedir. Elbete ki ülkemiz kütüphaneciliği de ergeç bu standartlaşma gelişmelerinden uzak kalmayacaktır.

8. Verilen bu ağır görevleri yapabilmek için bilinen araç ve gereçlerin yanısıra kütüphaneler **Çağımızın Modern Bilgisayar Teknolojisinden de Azami Şekilde Faydalanmaktadır**. Bugün, dünyanın zengin ve ileri gitmiş ülkelerin bütün kütüphaneleri ile bazı ülkelerin büyük kütüphaneleri

kataloglama, ödünç verme, yönetim ve muhasebe, bibliyoğrafya geliştirme ve bilgiye erişim gibi hemen hemen bütün hizmetlerini bilgisayar sayesinde yürütmektedirler. Özellikle, üçüncü ve dördüncü kuşak mini bilgisayarların kullanıldığı kütüphane otomasyonu ile ilgili programların gelişmesi ve fiyatlardaki düşüşler yüzünden ülkemiz kütüphanelerinde bile yeni atılım ve uygulamalara gidilmektedir. Ancak, unutmamak gerekir ki, bilgisayarlar diğer teknik araçlar gibi birer gaye değil, gayelerin gerçekleştirilmesine yarayan birer vasıtaadır. Bilgisayarlardan önce gayelerin ne olduğunu ortaya çıkarmak ve bunların hedeflerini tanımlayıp varıldığında elde edilecek sonuçlara kütüphaneciler olarak iyice inanmak gerektir.

9. Kütüphaneler her ne kadar son teknolojik gelişmeleri kullansalar ne kadar zengin bütçeleri olsa bile kendi aralarında işbirliği yapmadan gayelerine asla ulaşamaz, her çıkan yayını satın alamazlar ve ister istemez mevcut kaynakları verimli kullanmada, koleksiyonu geliştirmede, ihtislaşma ve personel eğitiminde işbirliğine gitme ihtiyacındadırlar. Ödünç alma-verme, değişme ve mevcut kaynaklarını paylaşmak için **Kütüphaneler arasında BİLGİ AĞLARI (networking) Kurulması** olayı son yılların en önemli kütüphanecilik gelişmelerinden birisidir. İleri gitmiş ülke kütüphanelerinin bu alanda ileri gittikleri görülmekte olduğu gibi, ülkemizde de Yüksek Öğretim Kurul (YÖK) Dokümantasyon Merkezi'nin bu tip bilgi ağları sayesinde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki mevcut zengin Bilgi-Enformasyon kaynaklarından faydalanmakta olması bir örnek olarak gösterilebilir. Ümit ediyoruz ki, yurdumuz kütüphaneleri arasında bu tür bilgi ağları da yakın gelecekte gerçekleşmiş olsun.

10. Nihayet, buraya kadar saydığımız gelişmelerin bir de **Bütçe ve İnsan Boyutu** vardır. Kütüphane yapım ve hizmetleri için yeterli ödenekler ve yeni kaynaklar bulunmakta, halkın bu kültürel yatırıma katılımları sağlanmakta en önemlisi geçmişe göre kütüphanelere daha iyi yetişmiş kütüphaneciler ve uzmanlar katılmalıdır.

Son olarak, kütüphanecilik ve enformasyon alanının bir bilim dalı; birer mühendislik, teknisyenlik işi, **araştırma isteyen önemli bir konu olduğu, açılan boşluk ve ihtiyaçların ancak yetişmiş insan ve yeterli ödeneklerle ortadan kalkacağı** ve bütün yukarıda saydıklarımız bütünüyle gözönünde tutularak günümüz kütüphaneciliğindeki yeni gelişmeleri gerçekleştirebileceğimize ait inancı müstereken paylaşabileceğinizi ümit eder, teşekkür ederim.